

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Національної академії

внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Руслан СЕРБИН

09.06.2025 р.

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Федорюк Людмили Василівни «Правове регулювання сфери державного страхування в Україні» поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 30 листопада 2023 року (протокол № 23).

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки від 5 червня 2025 року

Присутні:

проректор, доктор юридичних наук, професор Мозоль С.А.;

кафедра оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, професор Герасименко Л.В. (науковий керівник); професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Тихонова О.В. (головуючий); професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Моргун Н.С. (рецензент); професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Шевчук О.О., професор кафедри, кандидат економічних наук, доцент Кошинець М.І. (рецензент); здобувач наукового ступеня доктора філософії Федорюк Л.В.;

кафедра адміністративного права та процесу: завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор Пастух І.Д.; професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Доценко О.С.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Лукашенко А.А.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Плугатир М.В.; професор кафедри, доктор політичних наук, доцент Співак М.В.;

кафедра економіко-правових дисциплін ННІПП: завідувач кафедри, кандидат економічних наук, доцент Фаїзов А.В.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Борцевич П.С., доктор економічних наук, професор Козаченко Г.В.; кандидат юридичних наук, професор Андрущенко І.Г.;

кафедра адміністративно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології: завідувач кафедри, доктор юридичних наук,

професор Стрельченко О.Г.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Бухтіярова І.Г.;

відділ організації наукової діяльності: старший науковий співробітник, кандидат юридичних наук Бондар С.В.

Були присутні 7 докторів наук та 11 кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження здобувача кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки Національної академії внутрішніх справ Федорюк Людмили Василівни «Правове регулювання сфери державного страхування в Україні», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Федорюк Людмилу Василівну про результати дисертаційного дослідження. У доповіді було обґрунтовано насамперед актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження, здобувачем доведено до присутніх структуру роботи та основні її положення, сформульовано та обґрунтовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що сьогодні через військові дії в Україні страховий ринок зазнає негативного впливу макроекономічної стагнації, що виявляється у суттєвому скороченні рентабельності, зростанні збитковості страхових операцій, зниженні платоспроможності попиту населення та обмеженні базових можливостей діяльності страхових компаній. Становлення і розвиток страхової системи України відбувається під впливом політичного, економічного, соціального, технологічного, правового, інноваційно-інвестиційного середовищ та світових глобалізаційних змін.

В умовах трансформаційних змін, економічних перетворень та воєнних дій росії на території України суттєво стримується розвиток страхової системи, який має свої особливості, характерні ознаки залежно від стадії її життєвого циклу. Ці обставини зумовлюють потребу у застосуванні органами державної влади ефективного механізму державного регулювання розвитку страхової системи, який спрямований на подолання проблем, що є різними на кожній стадії розвитку страхової системи, сприятиме вдосконаленню її функціонування та розвитку вітчизняної фінансової системи та економіки в цілому.

В умовах глибокої соціально-економічної невизначеності, пов'язаної із посиленням зовнішніх загроз, державне страхування мало би виступати системоутворюючим чинником стабільності суспільних відносин та дієвим інструментом охорони публічного інтересу. Однак, незважаючи на практичну

значущість, чинна система правового регулювання цієї сфери залишається фрагментарною, нормативно незбалансованою та потребує концептуального оновлення відповідно до сучасних викликів. Чинна національна концепція правового регулювання страхової діяльності має переважно реактивний характер та ідентифікується як «модель регулювання постфактум», оскільки ключові управлінські рішення ухвалюються уповноваженими інституціями вже після виникнення критичних ситуацій на страховому ринку. Такий підхід звужує коло регуляторних інструментів та не дозволяє попередити системні збої у вітчизняному фінансовому секторі.

Метою дисертаційного дослідження є формування науково-обґрунтованої концепції вдосконалення правового регулювання державного страхування в умовах сучасних соціальних змін та економічних трансформацій, що передбачає виявлення нормативно-правових прогалин, аналіз інституційних та функціональних зв'язків між суб'єктами державного страхування, а також розробку ефективного механізму правового впливу, здатного забезпечити фінансову стійкість страхової системи та соціальну захищеність споживачів страхових послуг відповідно до європейських стандартів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній правовій доктрині комплексним монографічним дослідженням, в якому сформована науково-обґрунтована концепція вдосконалення правового регулювання державного страхування в умовах сучасних соціальних змін та економічних трансформацій. Найбільш вагомими з них є наступні положення:

у перше:

- сформульовано концепцію трансформації механізмів правового регулювання сфери державного страхування в Україні в умовах воєнного стану, яка ґрунтується на необхідності впровадження системи першочергових заходів антикризового фінансово-правового характеру та технологічної модернізації страхових послуг;

- визначено доцільність узгодженого використання директивних і стимулюючих регуляторних механізмів при формуванні адаптивної вітчизняної моделі державного регулювання у сфері страхування;

- запропоновано систему першочергових комплексних заходів у сфері державного страхування з врахуванням особливостей досліджуваних суспільних відносин в умовах воєнного стану, зокрема: розробка державної програми перестраховування воєнних ризиків та створення спеціального страхового фонду із залученням міжнародних партнерів для виплат компенсації за шкоду, завдану бойовими діями; створення спеціального закону у сфері правового забезпечення воєнних ризиків, введення гнучкого правового регулювання; запровадження для клієнтів опції тимчасового припинення або пролонгації страхових полісів із гарантією збереження їх права на страхові виплати, а також введення нових полісів, які би враховували ризики від воєнних дій, терактів, евакуаційних витрат тощо; інтеграція новітніх технологій та передових технологічних рішень, таких як блокчейн, системи аналізу великих даних і штучний інтелект, задля оптимізації страхового сектору,

підвищення рівня його операційної результативності; створення єдиної державної системи обліку виявлених випадків страхового шахрайства та створення бази даних суб'єктів підвищеного ризику, зокрема тих, що зареєстровані на ТОТ;

удосконалено:

- положення щодо комплексної періодизації ретроспективи правового регулювання державного страхування в Україні, яке дозволило виявити тенденції правотворчих процесів, ідентифікувати та критично осмислити недоліки, що мали місце на попередніх етапах розвитку з метою їх урахування в подальших реформах, а також змодельовати вітчизняну практику правового регулювання сфери державного страхування відповідно до загальноєвропейських стандартів та євроінтеграційних зобов'язань України;

- рекомендації щодо імплементації міжнародного досвіду у сфері регулювання страхової діяльності з врахуванням критичної оцінки релевантності світових практик страхування й особливостей національного соціально-економічного середовища, поєднанням механізмів комерційного страхування та державної регуляторної підтримки, стимулюванням розвитку вітчизняної страхової сфери відповідно до стандартів прозорості, стабільності, конкурентоспроможності й ефективності;

- модель системи суб'єктів державного страхування як цілісного, багаторівневого та динамічного утворення, яке функціонує на засадах прозорості, інституційної взаємозалежності, інтегративної єдності, функціональної горизонтальної, вертикальної, внутрішньоорганізованої взаємодії суб'єктів згаданої системи з метою стабілізації розвитку страхового ринку, подолання кризових викликів та досягнення стратегічних завдань державної політики у сфері страхування;

дістало подальший розвиток:

- визначення дефініції «ефективне правове регулювання державного страхування в Україні» як сукупності правових норм та нормативних приписів, що регламентують організаційно-правові й фінансові аспекти функціонування страхового сектору та цілісної інституційно-правової моделі, здатної забезпечити еволюційний перехід від правової фрагментарності та регуляторної недосконалості до прозорості, адаптивної й стабільної системи державного страхування;

- положення щодо доцільності гармонізації національного страхового ринку з європейськими регуляторними стандартами з урахуванням ключових практичних викликів, які постають на цьому шляху: впровадження активної іноземної конкуренції на вітчизняному страховому ринку; кореляції страхового ринку відповідно до динаміки економічного зростання країни; застосування наднаціональних регуляторних правил та вимог; скорочення кількості страхових компаній на українському страховому ринку через запровадження посиленних регуляторних норм;

- положення про системну концепцію принципів правового регулювання державного страхування, яка побудована з урахуванням циклічності економічного розвитку, публічно-правової природи державного впливу та

збалансованого захисту інтересів усіх учасників страхового ринку;

- теоретико-методологічний підхід щодо розуміння правового регулювання менеджменту страхової діяльності як самостійного напрямку державного впливу на функціонування страхових організацій, що поєднує механізми інституційного та функціонального контролю з метою забезпечення фінансової стійкості, оцінки економічного потенціалу страхових організацій, запобігання зловживанням, недоброчесним управлінським рішенням та порушенню регуляторних вимог.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено в п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та десяти тезах наукових повідомлень на круглому столі та науково-практичних конференціях.

У ході проведеного дисертаційного дослідження здійснено теоретично-порівняльний аналіз наукових літературних джерел, інтерпретовано результати емпіричного опитування страховиків та страхувальників, розглянуто головні правові засади регулювання сфери державного страхування в Україні, що дало змогу сформулювати наступні висновки.

1. Визначаючи сферу державного страхування як об'єкт правового регулювання було доведено, що становлення та розвиток страхової діяльності нерозривно пов'язаний із трансформацією державної регуляторної політики. Сучасний рівень розвитку страхової діяльності та її перспективні тенденції значною мірою залежать від ключового важеля – дієвого механізму правового регулювання, який виступає провідним інструментом державного впливу на цей сектор фінансових відносин як у прямий, так і опосередкований спосіб.

Правове регулювання державного страхування – сукупність правових норм і принципів, що визначають порядок організації, функціонування, моніторингу та контролю у цій сфері. Таке регулювання охоплює різноманітні правові норми, які визначають як організаційно-правові, так і фінансові аспекти державних страхових програм.

2. Розкриваючи генезу правового регулювання сфери державного страхування в Україні наголошено, що механізми державного регулювання вітчизняного страхового ринку не завжди характеризувалися цілісністю, збалансованістю, системністю та логічністю. Розвиток національної економіки проходив як етапи піднесення, так й супроводжувався кризовими явищами. Критеріями періодизації правового регулювання страхової діяльності визначено: визначальні історичні події, що мали місце на території сучасної України; трансформаційні економічні процеси, які позначилися на функціонуванні страхового ринку та динаміці інвестиційних процесів, що впливали на законотворчу діяльність у сфері страхування; еволюцію законодавчих пропозицій та ініціатив, спрямованих на вдосконалення сфери страхової діяльності; адаптацію чинного національного законодавства до міжнародних норм, принципів, рекомендацій, критеріїв у сфері правового регулювання страхової діяльності, з одночасним урахуванням позитивного зарубіжного досвіду. Зазначені критерії можуть застосовуватись як окремо, так і в поєднанні. Попри формальний характер, вони за своєю природою методологічно універсальні. Саме тому їх було взято за основу при вивченні

ретроспективи регулювання страхової діяльності в Україні.

Ретроспективний аналіз історичних етапів та форм еволюції державного страхування як провідної національної галузі фінансової діяльності дозволив простежити динаміку нормативних підходів до регулювання страхової діяльності крізь призму соціальних, економічних, правових та політичних трансформацій, а також ідентифікувати помилки, допущені у цій сфері на попередніх етапах розвитку, та врахувати їх у подальших реформах.

3. Визначаючи зміст принципів здійснення правового регулювання державного страхування запропоновано їх розуміння як «базові та фундаментальні засади, що відображають особливості та специфіку страхової діяльності та спрямовують діяльність суб'єктів страхового ринку відповідно до нормативно визначених меж». Вони забезпечують системність, стабільність і гнучкість правозастосування в умовах фінансових криз та динамічного зростання страхових ризиків, враховують публічно-правову природу державного страхування, поєднуючи імперативний характер регулятивного впливу з гарантією захисту прав і законних інтересів застрахованих осіб.

Аналізуючи елементний склад системи принципів правового регулювання державного страхування акцентовано увагу на змістовних характеристиках деяких з них, зокрема:

- принцип справедливості – проявляється у забезпеченні рівноправного та неупередженого ставлення держави до всіх учасників страхового ринку, з урахуванням балансу прав та інтересів між страховиками, споживачами страхових послуг та органами регулювання. Його реалізація передбачає юридичну рівність перед наглядовими органами, співрозмірність відповідальності й вчиненого діяння, недопущення дискримінації та прийняття виважених регуляторних рішень, спрямованих на реальне поновлення порушених прав і збереження рівноваги у системі страхових відносин;

- принцип законності – вимагає суворого дотримання нормативно визначених правил, процедур і повноважень усіма суб'єктами, залученими до процесу страхового регулювання. Він унеможливорює свавілля чи надмірне розширення дискреційних повноважень державних органів у сфері державного страхування, виступає гарантією правової визначеності, формальної процедурності регуляторного процесу та ефективного судового захисту в разі порушення прав учасників страхових правовідносин;

- принцип прогнозованості – сприяє забезпеченню логічної послідовності та передбачуваності правових норм, які визначають порядок функціонування системи державного страхування та гарантує, що регуляторна політика у цій сфері не буде зазнавати спонтанних та безсистемних змін, її спрямування відповідатиме поточним фінансовим і організаційним можливостям держави, а також інтересам усіх учасників страхового ринку;

- принцип прозорості – забезпечує повне, об'єктивне та оперативне інформування всіх зацікавлених сторін – споживачів та надавачів страхових послуг, регуляторів, а також широкої громадськості – про вимоги, правила, процедури, результати діяльності страхового сектору держави. Інституалізація цього принципу – передумова своєчасної адаптації страхового сектору до змін в

економічному середовищі, надійне підґрунтя для правової стабільності та інвестиційної привабливості державного страхування в умовах сучасних, часом непередбачуваних, викликів.

4. В ході окреслення системи суб'єктів державного страхування запропоновано її розуміння як складної, структурно розгалуженої з видовим розмаїттям сукупності інституцій, які об'єднані спільною метою – формування ефективної моделі фінансової безпеки держави. Призначення зазначеної системи полягає у забезпеченні стабільного розвитку страхового ринку на засадах публічного інтересу, а також гарантуванні споживачам страхових послуг доступного, справедливого та надійного захисту як важливого сегменту соціальної політики держави.

Доведено, що система суб'єктів державного страхування являє собою динамічне утворення, що перебуває в стані постійного оновлення та змін під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Її еволюція викликана безперервною адаптацією до соціально-економічних трансформацій (щоденні виклики – демографічні зміни, економічні кризи, стихійні лиха, війни), переглядом у ній функціональних взаємозв'язків та інституційних механізмів.

Основу системи суб'єктів державного страхування, як цілісної, впорядкованої структури, становлять інтегральні взаємозв'язки та взаємовідносини, які можна класифікувати у наступні групи:

- відносини між основними суб'єктами державного страхування – страховиками та страхувальниками, які визначаються як горизонтальні;
- відносини між страховиками й органами нагляду та контролю у сфері страхування, взаємозв'язки яких характеризуються як вертикальні;
- зовнішні та внутрішньо корпоративні відносини, що формуються між підрозділами страхової організації та регулюються самими організаціями шляхом видання локальних нормативно-правових актів.

Системі суб'єктів державного страхування властива інтегративна єдність, за якої страховики, страхувальники та органи нагляду та контролю у сфері страхування мають можливість виконувати такі функції: регуляторну (формувати правові умови для стабільного функціонування страхового ринку), контрольно-наглядову (здійснювати моніторинг фінансової стійкості страховиків та здійснювати своєчасне втручання у разі виявлення ризиків системного характеру), інформативну (забезпечити комунікативну взаємодію між учасниками страхових відносин, зокрема між державними інституціями, страховиками та страхувальниками), аналітичну (здійснити збір, обробку даних, необхідних для прогнозування тенденцій та розробки ефективних механізмів страхового регулювання), просвітницьку (популяризувати знання зі сфери страхового бізнесу, підвищувати обізнаність громадян про значення та переваги державного страхування), адаптивну (поєднувати національні практики у сфері державного страхування з міжнародними стандартами, що сприяє забезпеченню конкурентоспроможності системи вітчизняного страхування на глобальному рівні).

5. За результатами здійснення системного аналізу методів правового впливу держави на сферу державного страхування визначним критерієм при їх

застосуванні було визнано поділ на пряме регулювання (проведення законотворчої діяльності та організації нагляду і контролю) та непряме регулювання (через податкову, інвестиційну, тарифну, антимонопольну політику) з подальшою класифікацією регуляторних інструментів. Запропонована систематизація методів правового регулювання страхової діяльності дає можливість виробити зміст державної економічної політики для подальшого регулювання страхової діяльності за ключовими напрямками, як-от: залучення держави до формування та вдосконалення механізмів захисту майнових прав та інтересів суб'єктів страхової діяльності; законодавче регулювання вітчизняного страхового ринку; державний страховий нагляд та контроль; захист конкуренції та запобігання монополізму на страховому ринку тощо.

6. Окреслюючи особливості правового регулювання інструментів контролю за сферою державного страхування було визначено, що фундаментальними є інституційний та функціональний контроль страхових резервів страхових компаній. Синергія інституційного контролю, що забезпечує відповідність страхової політики регуляторним вимогам, і функціонального контролю, який аналізує реальний рух страхових резервів підвищує рівень корпоративного управління, формує систему моніторингу ефективного використання фінансових ресурсів та зменшує ймовірність кризових явищ у страхових компаніях.

Запровадження на законодавчому рівні пруденційних вимог достатності статутного капіталу та ризик-менеджменту відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності страхових компаній, запобігаючи ризикам ліквідності. Регуляторні механізми моніторинг капіталу, стрес-тестування не тільки створюють дієву систему управління страховими ризиками, а й сприяють довготривалій надійності страхового ринку.

Авторизація надавачів фінансових послуг та ведення реєстру страхових компаній посилюють фінансову дисципліну, уможливають оперативне відстеження платоспроможності страховиків. Чітка класифікація страхових класів на основі класифікаційних ознак дозволяє страховикам ефективніше розраховувати актуарні резерви, а також мінімізувати ймовірність фінансової нестабільності у їх діяльності.

Завдяки застосуванню фінансового нагляду, встановленню вимог до оцінки вартості активів, формування капіталу, забезпечення прозорості структури власності, відкриття кінцевих бенефіціарів, а також його структури та обов'язкової звітності щодо обліку страховиків та розкриття інформації зовнішнього аудиту, можна запобігти маніпуляціям із резервами страхових компаній та, як результат цього, зміцнити довіру споживачів до державного страхування загалом.

7. В ході розроблення шляхів підвищення ефективності державного страхування в Україні наголошено, що регулювання вітчизняного страхового ринку потребує комплексного підходу, який би одночасно забезпечив правову визначеність функціонування страховиків і гарантував належний рівень захисту страхувальників від імовірних ризиків та потенційних витрат.

Аналізуючи функціонування страхового ринку в умовах воєнного стану в Україні та ідентифікації ключових викликів, які постають перед галуззю у цей критичний період, встановлено необхідність першочергового впровадження на державному рівні комплексних системних заходів:

- розробку державної програми перестраховування воєнних ризиків, а також створення спеціального трастового фонду із залученням міжнародних партнерів для виплат компенсації за шкоду, завдану бойовими діями;

- забезпечення діяльності страхових організацій через належне унормування страхових ризиків. З метою підтримання страхової галуззі в умовах воєнного стану важливі створення спеціального закону у сфері правового забезпечення воєнних ризиків, введення гнучкого правового регулювання (зменшення податкових навантажень, перегляд регуляторних вимог, диверсифікації ризиків між різними географічними регіонами та видами страхування);

- запровадження для клієнтів опції тимчасового припинення або пролонгації страхових полісів із гарантією збереження їх права на страхові виплати, а також введення нових полісів, які би враховували ризики від воєнних дій, терактів, евакуаційних витрат тощо;

- підвищення правової обізнаності страхувальників за допомогою інформаційних кампаній та онлайн-сервісів, які безкоштовно надаватимуть консультації щодо їх прав у період воєнного стану;

- інтеграцію новітніх технологій та передових технологічних рішень, таких як блокчейн, системи аналізу великих даних і штучний інтелект, задля оптимізації страхового сектору, підвищення рівня його операційної результативності;

- створення єдиної державної системи обліку виявлених випадків страхового шахрайства та створення бази даних суб'єктів підвищеного ризику як вагомий крок для підвищення прозорості функціонування страхового ринку та зміцнення довіри страхувальників до нього загалом.

Аргументація тимчасової окупації та воєнних дій як достатньої підстави для односторонньої відмови страховика від виконання договірних зобов'язань перед клієнтами не обґрунтована. Конструктивними кроками у напрямі врегулювання подібних правовідносин можуть стати:

по-перше, вдосконалення правового регулювання сфери страхування в умовах форс-мажору (непереборної сили). З метою уникнення несумлінного розірвання договору страхування, у зв'язку із апелюванням на форс-мажор як підставу для відмови від виконання своїх зобов'язань, доцільно у чинному законодавстві (наприклад, Законі України «Про страхування» або через запровадження спеціалізованого нормативного правового акту) чітко визначити: критерії форс-мажору у сфері страхування; умови, за яких форс-мажор стає підставою для звільнення від страхових зобов'язань; відповідальність страхових організацій за недобросовісне посилення на обставини непереборної сили при прийнятті рішень;

по-друге, створення на базі Національного банку України відкритої платформи – єдиного електронного реєстру страхових випадків та

односторонніх відмов страховиків від виконання зобов'язань із посиланням на форс-мажор, де будуть фіксуватися статистика таких відмов та їх причини;

по-третє, посилення контролю Національного банку України за діяльністю страхових компаній, які системно відмовляють у страхових виплатах із посиланням на форс-мажор, і розроблення санкційного механізму для компаній, що зловживають такими діями (включно з обмеженням ліцензії або штрафами).

8. Вивчення міжнародного досвіду реформування правового регулювання сфери державного страхування дозволило дійти висновку, що вітчизняна правова доктрина акумулювала значний обсяг рекомендацій для імплементації та адаптації провідного світового досвіду у досліджуваній сфері.

Для того, щоб механічне копіювання іноземного досвіду без адаптації до локального страхового ринку не спричинило негативних наслідків, зокрема у формі правових колізій та зниження ефективності правового регулювання сфери страхової діяльності, запропоновано враховувати низку факторів, серед яких:

- адаптивність міжнародних стандартів та глобальних правових механізмів страхування (в основі яких лежать умови ліцензування страхування, методи контролю за платоспроможністю страхових компаній, вимоги щодо формування технічних резервів та реалізації інвестицій страховими організаціями) до особливостей національного соціально-економічного та правового середовища;

- можливість нейтралізації ризиків у різних сферах життєдіяльності виключно за умови синергії та взаємодії механізмів комерційного страхування та державної регуляторної підтримки - упровадження державно-приватного партнерства у сфері страхування дозволить об'єднати ресурси держави та бізнесу задля забезпечення стабільності страхового ринку, сприятиме зростанню інвестиційної привабливості держави в умовах невизначеності, стимулюватиме розвиток добровільних форм страхового покриття;

- стимулювання страхової сфери в напрямі поєднання підтримки платоспроможного, фінансово стійкого, конкурентного, стабільного ринку страхування та забезпечення належного надання страхових послуг.

В контексті реформування правового регулювання страхового ринку в Україні актуальним може стати:

- запозичення практики моніторингу платоспроможності страхових організацій, впроваджені німецьким фінансовим регулятором Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (BaFin), складовими якої виступають регулярні стрес-тести, перевірка якості активів та нагляд за достатністю фінансових резервів;

- звернення до досвіду американської структурованої системи фінансової звітності National Association of Insurance Commissioners (NAIC), яка надає інвесторам, регуляторам та клієнтам об'єктивну оцінку фінансової стабільності компаній, які перебувають на ринку страхових послуг;

- імплементація підходу встановлення на законодавчому рівні вимог щодо професійної доброчесності власників та осіб, які обіймають керівні

управлінські посади в страхових організаціях. Зразковою в такому плані може стати інтеграція англійської моделі нормативного закріплення Fit and Proper Standards – стандартів професійної етики та компетентності для всіх керівників фінансових установ, зокрема й страхових організацій, з метою підвищення їх кваліфікації, доброчесності, прозорості ухвалення управлінських рішень, мінімізуючи при цьому ризики зловживань з їх боку.

9. Визначаючи Євроінтеграційні пріоритети правового регулювання сфери державного страхування в Україні як стратегічного вектора розвитку країни наголошено на необхідності переосмислення національної правової доктрини та практики, передусім крізь призму права Європейського Союзу. Адже невідповідність системи регулювання вітчизняного страхового ринку міжнародним стандартам, зокрема ключовим засадам страхового нагляду Insurance Core Principles та вимогам законодавства Європейського Союзу, в тому числі положенням директиви Solvency II, створила перешкоди на шляху інтеграції України до єдиного європейського фінансового простору.

Доведено, що реалізація європейського інтеграційного вектору у сфері правового регулювання державного страхування демонструє як очевидні переваги для модернізації та розвитку галузі, так і низку суттєвих перешкод, що виникають у зв'язку із впровадженням комплексних правових та інституційних перетворень. Серед ключових практичних викликів, які постають на шляху європейської інтеграції та на які доцільно звернути увагу, слід відзначити такі: впровадження активної іноземної конкуренції на вітчизняному страховому ринку; кореляції страхового ринку відповідно до динаміки економічного зростання країни; застосування наднаціональних регуляторних стандартів; скорочення кількості страхових компаній на українському страховому ринку через запровадження посилених регуляторних норм та встановлення жорстких заходів правового регулювання діяльності страховиків.

Після закінчення доповіді здобувачу присутніми були поставлені наступні питання:

Тихонова О.В: Що на Вашу думку є ключовим напрямом удосконалення правового регулювання державного страхування, з врахуванням принципу прогнозованості та без його порушення?

Ключовим напрямком удосконалення правового регулювання державного страхування, з врахуванням принципу прогнозованості та без його порушення, є розробка та прийняття загальнодержавних і регіональних стратегій розвитку. Суворе дотримання таких стратегій, навіть якщо вони передбачають скорочення витрат на захист страховиків, страхових компаній та їх клієнтів, – найефективніший інструмент у запобіганні неочікуваним правовим ризикам і непередбачуваним витратам. До прикладу, дотримання стратегій впровадження цифрових технологій у сфері державного соціального страхування та розробка концепцій сервісної діяльності для окремих категорій застрахованих осіб створюють основу для формування чітких очікувань і забезпечують більш ефективне планування майбутнього. Так, до 2010 року в Україні на державному рівні були прийняті концепції розвитку страхового ринку (1998, 2001, 2005 pp.),

які стабілізували розвиток ринку страхових послуг. У зв'язку із тим, що після цього часу не було ухвалено єдиної державної концепції розвитку страхового ринку, Українська федерація убезпечення розробила проєкт «Стратегії розвитку страхового ринку України в 2012-2021 рр.», а Правління Національного банку України видало постанови «Про затвердження Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг» і «Про затвердження стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року (припинена у 2023 році), зміст яких визначив такі базові принципи, як: координованість, гнучкість, європейська інтеграція та адаптація чинного законодавства до європейських цінностей і стандартів; баланс економічних інтересів через створення конкурентоспроможного ринкового середовища; незалежність та ефективність роботи регулюючих органів, здійснення нагляду на основі ризик-орієнтованого підходу; відповідальність та довіра між учасниками фінансового сектору; цілісність фінансової системи, всебічний захист прав кредиторів споживачів та інвесторів; прозорість та високі стандарти інформаційного розкриття з боку учасників фінансового сектору.

Пастух І.Д.: У дисертаційному дослідженні Вами окреслено поділ на етапи становлення та розвитку сучасної вітчизняної регуляторної моделі страхової діяльності, які критерії Ви при цьому враховували?

Поділ здійснено за наступними критеріями:

по-перше, вивчення передумов, що сприяли формуванню державної регуляторної політики в галузі страхування протягом визначеного періоду;

по-друге, аналізу еволюції нормативних актів, що визначали правила страхування в різні цикли розвитку сучасної української державності;

по-третє, оцінки економічної, соціальної та політичної ситуації в країні, яка безпосередньо впливала на попит та пропозицію страхових послуг, а також на зміни в організації страхових інститутів;

по-четверте, ефективності та продуктивності проведених реформ у сфері державного регулювання страхової діяльності;

по-п'яте, оцінки здобутого досвіду у сфері правового регулювання страхової діяльності як умови створення більш гнучких та адаптованих до змін нормативно-правових актів, які відповідали актуальним потребам суспільства та страхового ринку;

по-шосте, ідентифікації ймовірних ключових ризиків, визначення перспективних напрямів і можливостей страхової діяльності як необхідного фактору для стратегічного планування та прогнозування розвитку галузі.

Мозоль С.А.: Як Ви класифікуєте суб'єктів страхових правовідносин?

Ми класифікуємо основних учасників страхових правовідносин у сфері господарювання за такими різновидами: по-перше, суб'єкти страхової діяльності – страховики (страхові компанії, філії страховиків-нерезидентів, товариства взаємного страхування, та осіб, які можуть набувати прав та обов'язків страховика у страхових правовідносинах у сфері господарювання), по-друге, учасники страхових правовідносин у сфері страхування (страхувальники та особи, що можуть набувати прав та обов'язків

страхувальників у страхових правовідносинах у сфері господарювання, страхові посередники), по-третє, суб'єкти організаційно-господарських повноважень (органи у сфері нагляду за страховою діяльністю» Враховуючи те, що кожен з учасників на ринку страхових послуг виконує тільки властиві йому функції та вирізняється специфічним правовим статусом, що зумовлено унікальною природою професійної діяльності у сфері страхування, колектив вищезгаданих авторів вважає, що з урахуванням реалізації страхових правовідносин на страховому ринку можна говорити про різноманітність осіб, які можуть бути учасниками страхових правовідносин. Так, залежно від специфіки кожного конкретного страхового правовідношення його учасниками можуть бути: аварійні комісари, оцінювачі заподіяної шкоди або об'єкта страхування (сюрвейери, аджастери, диспешери), банківські установи, лізингові компанії, консалтингові фірми тощо, яких слід віднести до учасників інфраструктури страхового ринку.

Плугатир М.В.: Яким чином Ви визначаєте норми поведінки учасників страхового ринку?

Норми поведінки учасників страхового ринку, визначені законодавчо, повинні включати економічні нормативи, виконання яких має контролюватися державою із застосуванням адміністративних заходів впливу. Щоразу вдосконалюючи нормативно-правову базу регулювання страхової діяльності, передусім необхідно звертати увагу на економічно обґрунтовані нормативи діяльності страхових організацій, дотримання яких мінімізувало би ризик дестабілізації їх роботи. Отже, важливим (ключовим) прямим методом правового впливу держави на сферу державного страхування є створення нормативно-правової бази діяльності як страхового ринку в цілому, так і окремих його суб'єктів.

Порушення або невиконання регламенту використання інструментів державного регулювання, які становлять прямий вплив держави на сферу страхової діяльності, може призвести до серйозних негативних наслідків для учасників страхового ринку, включаючи й саму державу, яка справляє адміністративний вплив. На державному рівні важливим інструментом організації страхування є метод страхового нагляду. Останнє пов'язано з тим, що наглядова діяльність передусім покликана забезпечити прозорість і законність діяльності суб'єктів страхового ринку, захист інтересів страхувальників і суспільства. Ця діяльність охоплює кілька ключових напрямів:

по-перше, формування принципів і основ страхового нагляду, зокрема через створення спеціалізованих органів, що здійснюють контроль за страховою діяльністю;

по-друге, розробку нормативних документів для нагляду за страховою діяльністю та встановлення єдиних стандартів і методичних принципів організації страхового бізнесу;

по-третє, ведення державного реєстру страховиків;

по-четверте, встановлення специфічних вимог до страхових організацій, введення системи ліцензування та сертифікації страхового бізнесу;

по-п'яте, визначення загальних кваліфікаційних вимог до керівників і фахівців страхових компаній;

по-шосте, захист конкуренції та запобігання монополізації страхового ринку;

по-сьоме, контроль за дотриманням страхового законодавства, правомірністю операцій на страховому ринку, зокрема шляхом проведення перевірок діяльності суб'єктів страхового ринку та їх звітності, а також за забезпеченням страховиками фінансової стійкості та платоспроможності;

по-восьме, видачу дозволів на збільшення розмірів статутних капіталів страховиків, а також на проведення операцій з іноземними інвестиціями.

Козаченко Г.В.: Які методи Ви розглядаєте для забезпечення ефективного страхового захисту в умовах воєнного стану?

Для забезпечення ефективного страхового захисту в умовах воєнного стану, страхові компанії повинні адаптувати та трансформувати свої страхові продукти та послуги до актуальних запитів та змінених потреб клієнтів. До основних векторів такої модернізації слід віднести:

по-перше, розробку державної програми перестрахування воєнних ризиків, а також створення спеціального трастового фонду із залученням міжнародних партнерів для виплат компенсації за шкоду, завдану бойовими діями;

по-друге, забезпечення діяльності страхових організацій через належне унормування страхових ризиків. З метою підтримання страхової галуззі в умовах воєнного стану важливі створення спеціального закону у сфері правового забезпечення воєнних ризиків, введення гнучкого правового регулювання (зменшення податкових навантажень, перегляд регуляторних вимог, диверсифікації ризиків між різними географічними регіонами та видами страхування);

по-третє, запровадження для клієнтів опції тимчасового припинення або пролонгації страхових полісів із гарантією збереження їх права на страхові виплати, а також введення нових полісів, які би враховували ризики від воєнних дій, терактів, евакуаційних витрат тощо;

по-четверте, підвищення правової обізнаності страхувальників за допомогою інформаційних кампаній та онлайн-сервісів, які безкоштовно надаватимуть консультації щодо їх прав у період воєнного стану;

по-п'яте, інтеграцію новітніх технологій та передових технологічних рішень, таких як блокчейн, системи аналізу великих даних і штучний інтелект, задля оптимізації страхового сектору, підвищення рівня його прозорості та операційної результативності.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. В матеріалах справи є висновок наукового керівника **кандидата юридичних наук, професора Герасименко Л.В.**, в якому зазначено, що підготовлена Федорюк Людмилою Василівною дисертація на тему «Правове регулювання сфери державного страхування в Україні» є результатом наполегливої науково-теоретичної та практичної діяльності.

Індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план Людмила Василівна виконала у повному обсязі.

Дисертаційна робота має яскраво виражений об'єктно-орієнтований характер, що і зумовило пошук підходів та методів правового регулювання сфери державного страхування в Україні. Поставлені завдання та вибрані методи дослідження дозволили автору досягнути мети дослідження. У виконаному дослідженні слід відзначити комплексність розробок автора, логіку дослідження, переконливість подання матеріалу, обґрунтованість пропозицій та висновків, науковий стиль їхнього надання. Відмітною рисою дослідження є ґрунтовний теоретичний базис дослідження.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Предметне поле дослідження сформовано з використанням відповідних загальнонаукових принципів.

Проведене дослідження дозволило автору отримати низку наукових результатів, яким властива наукова новизна, формулювання якої дає підстави визнати його змістовим та обґрунтованим. Сформульовані у дисертації пропозиції використовуються у практичній діяльності державних страхових компаній.

Дисертація є самостійною, завершеною роботою, написаною зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації відповідає встановленим МОН України вимогам.

Загалом дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Федорюк Людмила Василівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Вважаю, що дисертаційну роботу можна представити до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Після цього було надано слово **рецензентам** роботи:

Кандидат юридичних наук, доцент Моргун Н.С. підкреслила, що виконане Федорюк Людмилою Василівною дисертаційне дослідження «Правове регулювання сфери державного страхування в Україні» підготовлено якісно та на високому науковому рівні. Основні результати досліджень автора достатньо мірою обґрунтовані. Їх наукова достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони отримані в результаті аналітичної роботи. Позитивним моментом роботи є вміння автора обґрунтовувати власну думку, проводити наукову дискусію із вченими, послідовно, логічно та системно викладати матеріал.

Мета роботи, що полягала у формуванні науково-обґрунтованої концепції вдосконалення правового регулювання державного страхування в умовах сучасних соціальних змін та економічних трансформацій, що передбачала виявлення нормативно-правових прогалин, аналіз інституційних та функціональних зв'язків між суб'єктами державного страхування досягнута.

Наукова новизна отриманих результатів полягала в тому, що дисертаційна робота є одним із перших у вітчизняній правовій доктрині комплексним

монографічним дослідженням, в якому сформована науково-обґрунтована концепція вдосконалення правового регулювання державного страхування в умовах сучасних соціальних змін та економічних трансформацій

Для досягнення завдань автор логічно побудувала структуру роботи та окреслила завдання дослідження, також вдалим є вибір низки загальнонаукових та спеціально-правових методів пізнання, застосування яких визначались об'єктом та предметом дослідження.

Відтак, автором здійснено значний обсяг роботи. У дослідженні вдало, послідовно та логічно викладено і розкрито головні питання, зазначені у змісті. Все це дає підстави вважати, що мета дослідження досягнута, а його завдання реалізовані.

Все вищенаведене свідчить про те, що дисертаційне дослідження є завершеним, виконане самостійно та відповідає вимогам, які висуваються для подібного виду наукових праць.

В цілому, як свідчить зміст роботи, до захисту подано завершене наукове дослідження, яке містить низку наукових положень, що у своїй сукупності роблять значний внесок у наукову теорію та правозастосовну діяльність. Загальна оцінка роботи є позитивною, дисертація може бути подана до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Кандидат економічних наук, доцент Кошинець М.І. зазначила, що актуальність дисертаційної роботи Федорюк Людмили Василівни не викликає сумнівів. За мету Людмила Василівна поставила собі, розробку ефективного механізму правового впливу, здатного забезпечити фінансову стійкість страхової системи та соціальну захищеність споживачів страхових послуг відповідно до європейських стандартів.

Проведений аналіз кваліфікаційної наукової праці дозволяє стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнула визначеної мети та вирішила поставлені завдання. При цьому сформульовані висновки та пропозиції є достатньо аргументовані та оригінальні, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці. Питання, які розглядаються в кваліфікаційній науковій праці, автором розкриті на високому методологічному рівні.

Слід зазначити, що дисертація Федорюк Людмили Василівни «Правове регулювання сфери державного страхування в Україні» виконана на високому рівні та відповідає вимогам МОН України, що ставляться до дисертацій та може бути рекомендована до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

доктор юридичних наук, професор Пастух І.Д.; доктор юридичних наук, професор Мозоль С.А.; доктор юридичних наук, професор Тихонова О.В.; доктор юридичних наук, професор Стрельченко О.Г.; доктор юридичних наук, професор Доценко О.С.; доктор економічних наук, професор Козаченко Г.В.; кандидат юридичних наук, доцент Борцевич П.С.; кандидат економічних наук,

доцент Фаїзов А.В.; кандидат юридичних наук, доцент Бухтіярова І.Г.; кандидат юридичних наук Бондар С.В.

Федорюк Людмила Василівна висловила виступаючим та всім присутнім подяку за позитивну оцінку її дисертаційного дослідження, за висловлені побажання та професійні поради, що сприяли вдосконаленню змісту та форми дисертаційної роботи та корекції її подальших науково-дослідних планів.

На основі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів щодо дисертації Федорюк Людмили Василівни «Правове регулювання сфери державного страхування в Україні»

Дисертація Федорюк Людмили Василівни «Правове регулювання сфери державного страхування в Україні», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, є цілісною, завершеною науковою працею.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Обґрунтування вибору теми дослідження. Вітчизняний страховий ринок пройшов еволюційний шлях становлення й розвитку – від неструктурованої та правової неврегульованості діяльності псевдострахових компаній, що часто супроводжувалося незаконним привласненням коштів клієнтів, до впровадження за зразками міжнародних стандартів страхових програм, які сприяють максимальному захисту прав та інтересів учасників страхових відносин.

Сьогодні через військові дії в Україні страховий ринок зазнає негативного впливу макроекономічної стагнації, що виявляється у суттєвому скороченні рентабельності, зростанні збитковості страхових операцій, зниженні платоспроможності попиту населення та обмеженні базових можливостей діяльності страхових компаній.

В умовах глибокої соціально-економічної невизначеності, пов'язаної із посиленням зовнішніх загроз, державне страхування мало би виступати системоутворюючим чинником стабільності суспільних відносин та дієвим інструментом охорони публічного інтересу. Однак, незважаючи на практичну значущість, чинна система правового регулювання цієї сфери залишається фрагментарною, нормативно незбалансованою та потребує концептуального оновлення відповідно до сучасних викликів. Чинна національна концепція правового регулювання страхової діяльності має переважно реактивний характер та ідентифікується як «модель регулювання постфактум», оскільки ключові управлінські рішення ухвалюються уповноваженими інституціями вже після виникнення критичних ситуацій на страховому ринку. Такий підхід звужує коло регуляторних інструментів та не дозволяє попередити системні збої у вітчизняному фінансовому секторі.

Незважаючи на деякі спроби трансформації вітчизняного страхового ринку, наявні правові механізми державного страхування, пов'язані з безпекою, стабільністю соціального захисту, добросовісною конкуренцією та достатньою інституційною спроможністю регуляторів, залишаються викликами. Крім того, невідповідність системи регулювання вітчизняного страхового ринку міжнародним стандартам, зокрема ключовим засадам страхового нагляду Insurance Core Principles та положенням директиви Solvency II, суттєво обмежує його розвиток, знижує рівень прозорості та конкурентоспроможності, а також створює перешкоди на шляху інтеграції України до єдиного європейського фінансового простору.

Окремі аспекти, пов'язані з питаннями ретроспективи правового регулювання державного страхування в Україні, адміністративно-правового механізму реалізації державного страхування та фінансово-правових аспектів управління фондами державного страхування, правових засад організації та функціонування системи державного страхування в умовах воєнного стану, державно-приватного партнерства у сфері страхування, імплементації міжнародних стандартів страхового нагляду у вітчизняну систему державного страхування у своїх працях розглядали Ю. В. Алескерова, Д. В. Біла, М. В. Бобик, Л. М. Богріновцева, М. І. Боднарук, Л. М. Войтович, В. В. Дзеціна, А. І. Доманчук, О. Й. Жабинець, А. М. Кривенцова, О. І. Ледвій, Н. В. Міловська, Н. Б. Пацурія, Л. В. Попова, А. Є. Рудковський, М. В. Тимчак, Д. О. Тищенко, І. П. Чепара та ін.

Незважаючи на вагомий науковий доробок дослідників, комплексна доктринальна оцінка правового регулювання сфери державного страхування в Україні в умовах сучасних соціальних змін та економічних трансформацій залишається недостатньо розробленою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації обрана відповідно до Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженій постановою загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 року № 12-21. Робота відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454) й Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021-2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 р., протокол № 23).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 30 листопада 2023 р. (протокол № 23).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у формуванні науково-обґрунтованої концепції вдосконалення правового

регулювання державного страхування в умовах сучасних соціальних змін та економічних трансформацій, що передбачає виявлення нормативно-правових прогалин, аналіз інституційних та функціональних зв'язків між суб'єктами державного страхування, а також розробку ефективного механізму правового впливу, здатного забезпечити фінансову стійкість страхової системи та соціальну захищеність споживачів страхових послуг відповідно до європейських стандартів.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно було вирішити *такі основні завдання*:

- визначити сферу державного страхування як об'єкт правового регулювання;
- розкрити генезу правового регулювання сфери державного страхування в Україні;
- визначити зміст принципів здійснення правового регулювання державного страхування;
- окреслити систему суб'єктів державного страхування;
- здійснити системний аналіз методів правового впливу держави на сферу державного страхування;
- окреслити особливості правового регулювання інструментів контролю за сферою державного страхування;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності державного страхування в Україні;
- розглянути міжнародний досвід реформування правового регулювання сфери державного страхування;
- визначити Євроінтеграційні пріоритети правового регулювання сфери державного страхування в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері державного страхування.

Предметом дослідження є правове регулювання сфери державного страхування в Україні.

Методи дослідження. В процесі проведення наукового дослідження буде використано ряд загальнонаукових та спеціальних наукових методів пізнання, за допомогою яких буде здійснено всебічний та об'єктивний аналіз його предмету. Методологічною основою дисертаційного дослідження буде діалектико-матеріалістичний метод пізнання суспільних явищ і процесів. До загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання слід віднести: системного аналізу, формально-юридичний, порівняльний, структурний, історичний, соціологічний методи.

Методи дослідження. Методологічну основу обрано з урахуванням поставленої мети і задач. В процесі дослідження було використано низку методів. Зокрема, історичний метод дав змогу не лише реконструювати правові факти минулого, але дозволив здійснити періодизацію розвитку правового регулювання страхової діяльності за формальними часовими межами та критеріями змістовної наповненості. Поєднання нормативної та економічної ретроспективи уможливило сформулювати умовивід про взаємозалежність

правового механізму регулювання страхового ринку та соціально-економічної ситуації в державі (підрозділ 1.2). На основі системно-структурного аналізу державне страхування репрезентоване як цілісне правове утворення, структуроване за функціональними, інституційними та нормативними ознаками, а система суб'єктів державного страхування характеризується як впорядкована, ієрархічно організована структура, де кожен елемент виконує визначену роль у досягненні спільної мети. Крім того, системний підхід дозволив осмислити як інституційні зв'язки, що виникають в межах системи, так й функціональні виміри взаємодії – через дослідження регуляторної, наглядової, інформаційної, просвітницької, аналітичної та адаптивної функцій, які виконують суб'єкти державного страхування у межах єдиного правового механізму (підрозділи 2.1, 2.2). Необхідність порівняння типових моделей організації страхової політики, системних особливостей наглядових механізмів у провідних зарубіжних практиках зумовило використання компаративного методу. Зіставлення здійснювалось за різними критеріями: ступенем нормативної деталізації регуляторних вимог, рівнем інституційної належності органів страхового нагляду, контролю платоспроможності та формування резервів страховиків. Порівняльний метод у дослідженні також було використано як базовий інструмент для вияву ефективних моделей правового регулювання у сфері державного страхування на основі аналітичного зіставлення національного досвіду із міжнародними практиками, з урахуванням потреб адаптації цих підходів до економічно та правового контексту України. Особливу увагу було приділено аналізу механізмів державної підтримки страхування інвестицій та ризиків, пов'язаних із воєнними загрозами. Завдяки такому підходу були здійснені спроби обґрунтувати інтеграції у вітчизняне законодавство ефективних моделей гарантування інвестиції (MIGA, DFC) (підрозділи 1.1, 3.2).

Застосування порівняльно-правового методу відіграло визначальну роль у виявленні розбіжностей між українським та європейським законодавством у сфері страхування, а також при обґрунтуванні стратегічних напрямів їх узгодження та гармонізації, зокрема через вивчення досвіду імплементації ризик-орієнтованого нагляду, процедур захисту прав страхувальників, запровадження стандартів корпоративного управління, аудиторського контролю, кіберстійкості, а також інституційних вимог до прозорості страхової діяльності (підрозділ 3.3).

Функціональний метод у дослідженні був спрямований на оцінку практичної ефективності принципів як фундаментальної основи правового регулювання державного страхування. Зокрема, принцип справедливості розглянуто як функціональний засіб запобігання дискримінації й забезпечення балансу між інтересами страховиків, страхувальників та державних регуляторів. Принцип законності проаналізовано крізь призму регуляторної функції унеможливлення зловживань з боку органів державної влади. Принцип прогнозованості інтерпретовано як функціональний інструмент довгострокового планування та правової стабільності, а принцип прозорості як складову функціонального механізму правового контролю та зворотного

зв'язку державних регуляторів з іншими учасниками страхового ринку (підрозділ 1.3).

Формально-логічний метод відіграв значну роль в обґрунтуванні правових конструкцій, уніфікації категоріального апарату, побудові несуперечливої системи понять, визначень та теоретичних підходів, що сформувало цілісність досліджуваної проблематики. Зокрема, у межах вивчення правового регулювання інструментів контролю за сферою державного страхування, застосування формально-логічного методу дало змогу класифікувати регуляторні, контрольні, забезпечувальні, процедурні норми у сфері державного страхування відповідно до їх функціонального призначення, а також здійснити логічний аналіз понять «інституційний контроль», «функціональний контроль», «пруденційний нагляд», «регуляторний механізм», «авторизація надавачів фінансових послуг». Формально-логічний метод також був застосований для опису моделей правового впливу за страховим сектором, зокрема при визначенні інструментів контролю, встановленні нормативно визначених меж повноважень регулятора, формуванні критеріїв об'єктивної оцінки надійності страховиків (підрозділ 2.3).

Ключовим методологічним інструментом, який забезпечив прикладну цінність дисертаційного дослідження та відіграв концептуальну роль у формуванні стратегічних орієнтирів вдосконалення державного регулювання страхового ринку в умовах багатовекторної невизначеності став прогностичний метод. Його застосування дозволило конструктивно змодельовати потенційні можливості адаптації державної політики страхування до умов воєнного стану, спрогнозувати наслідки впровадження нових інструментів, таких як трастові фонди, реєстри страхових випадків, пільгове кредитування.

У площині практичної складової дослідження важливе значення відіграли діяльнісний підхід у поєднанні із методом моделювання, які дозволили запропонувати алгоритми нормативного реагування на випадки зловживання форс-мажорними обставинами як інструментом уникнення виконання зобов'язань, а також ініціювати удосконалення нормативної основи державного страхування з пріоритетними стратегіями превенції, прозорості та інституційній стійкості (підрозділ 3.1).

Емпіричну базу дослідження становлять: результати опитувань 637 респондентів (315 працівників страхових компаній, 113 страхувальників, 81 працівник Національного банку України, 128 співробітників правоохоронних органів); аналітичні звіти та узагальнення Національного банку України та Міністерства фінансів України; Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року (припинена у 2023 році), Стратегія розвитку фінансового сектору України (29.08.2023 р.), рекомендації Національного банку України «Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні» (2020 р.), Концепція розвитку інноваційних наглядових та регуляторних технологій (2021 р.), практика діяльності Національного банку України, директиви Європейського Парламенту та Ради у сфері страхування;

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній правовій доктрині комплексним

монографічним дослідженням, в якому сформована науково-обґрунтована концепція вдосконалення правового регулювання державного страхування в умовах сучасних соціальних змін та економічних трансформацій. Найбільш вагомими з них є наступні положення:

уперше:

- сформульовано концепцію трансформації механізмів правового регулювання сфери державного страхування в Україні в умовах воєнного стану, яка ґрунтується на необхідності впровадження системи першочергових заходів антикризового фінансово-правового характеру та технологічної модернізації страхових послуг;

- визначено доцільність узгодженого використання директивних і стимулюючих регуляторних механізмів при формуванні адаптивної вітчизняної моделі державного регулювання у сфері страхування;

- запропоновано систему першочергових комплексних заходів у сфері державного страхування з врахуванням особливостей досліджуваних суспільних відносин в умовах воєнного стану, зокрема: розробка державної програми перестраховування воєнних ризиків та створення спеціального трастового фонду із залученням міжнародних партнерів для виплат компенсації за шкоду, завдану бойовими діями; створення спеціального закону у сфері правового забезпечення воєнних ризиків, введення гнучкого правового регулювання; запровадження для клієнтів опції тимчасового припинення або пролонгації страхових полісів із гарантією збереження їх права на страхові виплати, а також введення нових полісів, які би враховували ризики від воєнних дій, терактів, евакуаційних витрат тощо; інтеграція новітніх технологій та передових технологічних рішень, таких як блокчейн, системи аналізу великих даних і штучний інтелект, задля оптимізації страхового сектору, підвищення рівня його операційної результативності; створення єдиної державної системи обліку виявлених випадків страхового шахрайства та створення бази даних суб'єктів підвищеного ризику, зокрема тих, що зареєстровані на ТОТ;

удосконалено:

- положення щодо комплексної періодизації ретроспективи правового регулювання державного страхування в Україні, яке дозволило виявити тенденції правотворчих процесів, ідентифікувати та критично осмислити недоліки, що мали місце на попередніх етапах розвитку з метою їх урахування в подальших реформах, а також змоделювати вітчизняну практику правового регулювання сфери державного страхування відповідно до загальноєвропейських стандартів та євроінтеграційних зобов'язань України;

- рекомендації щодо імплементації міжнародного досвіду у сфері регулювання страхової діяльності з врахуванням критичної оцінки релевантності світових практик страхування й особливостей національного соціально-економічного середовища, поєднанням механізмів комерційного страхування та державної регуляторної підтримки, стимулюванням розвитку вітчизняної страхової сфери відповідно до стандартів прозорості, стабільності, конкурентоспроможності й ефективності;

- модель системи суб'єктів державного страхування як цілісного, багаторівневого та динамічного утворення, яке функціонує на засадах прозорості, інституційної взаємозалежності, інтегративної єдності, функціональної горизонтальної, вертикальної, внутрішньоорганізованої взаємодії суб'єктів згаданої системи з метою стабілізації розвитку страхового ринку, подолання кризових викликів та досягнення стратегічних завдань державної політики у сфері страхування;

дістало подальший розвиток:

- визначення дефініції «ефективне правове регулювання державного страхування в Україні» як сукупності правових норм та нормативних приписів, що регламентують організаційно-правові й фінансові аспекти функціонування страхового сектору та цілісної інституційно-правової моделі, здатної забезпечити еволюційний перехід від правової фрагментарності та регуляторної недосконалості до прозорості, адаптивної й стабільної системи державного страхування;

- положення щодо доцільності гармонізації національного страхового ринку з європейськими регуляторними стандартами з урахуванням ключових практичних викликів, які постають на цьому шляху: впровадження активної іноземної конкуренції на вітчизняному страховому ринку; кореляції страхового ринку відповідно до динаміки економічного зростання країни; застосування наднаціональних регуляторних правил та вимог; скорочення кількості страхових компаній на українському страховому ринку через запровадження посиленних регуляторних норм;

- положення про системну концепцію принципів правового регулювання державного страхування, яка побудована з урахуванням циклічності економічного розвитку, публічно-правової природи державного впливу та збалансованого захисту інтересів усіх учасників страхового ринку;

- теоретико-методологічний підхід щодо розуміння правового регулювання менеджменту страхової діяльності як самостійного напрямку державного впливу на функціонування страхових організацій, що поєднує механізми інституційного та функціонального контролю з метою забезпечення фінансової стійкості, оцінки економічного потенціалу страхових організацій, запобігання зловживанням, недоброчесним управлінським рішенням та порушенню регуляторних вимог.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки й пропозиції можуть бути використані в:

науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень проблем правового регулювання сфери державного страхування в Україні (акт Національної академії внутрішніх справ від 29.05.2025 р. № 94);

правозастосовній практиці як методична основа та аналітичне підґрунтя для державних інституцій у процесі вдосконалення політики регуляторного нагляду у сфері страхування та забезпечення вимог платоспроможності страховиків (довідка Міністерства соціальної політики України від 23.05.2025 р. № 209/6/196-25/54, акт ПРАТ «Страхова компанія «Універсальна» від 22.05.2025 р. № 14);

освітньому процесі як базис для підвищення кваліфікації державних службовців, при розробці модулів з аналізу вітчизняного законодавства та європейської практики у сфері страхування, а також під час проведення занять для здобувачів вищої освіти з адміністративного, фінансового, трудового права (акти Національної академії внутрішніх справ від 29.05.2025 № 93-оп, Хмельницького університету управління та права ім. Леоніда Юзькова від 23.05.2025 № 0696/25, Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича від 23.05.2025).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських конференціях та засіданнях круглих столів, зокрема: «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 01 грудня 2023 року); «Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти» (м. Київ, 01 грудня 2023 року); «Бюджетування у забезпеченні фінансової безпеки держави» (м. Київ, 30 травня 2024 року); «Академічна протидія гібридним загрозам» WARN 610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-SBHE-JP. (м. Київ, 17 жовтня 2024 року); «Свобода – основа прав людини» (м. Чернівці, 09 грудня 2023 року); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 15 березня 2024 року); «Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки» (м. Львів, 21 лютого 2025 року); «Другі Гальчинські читання» (м. Київ, 31 жовтня 2024 року); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 05-06 грудня 2024 року); «Економіка в умовах цифрової трансформації: перспективи розвитку у XXI столітті» (м. Київ, 16 травня 2024 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана самостійно, усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення автора викладено в науковій статті «Окремі аспекти правового регулювання державного соціального страхування в умовах воєнного стану» у співавторстві з Л. Герасименко та тезах доповідей «Державне регулювання ринку праці в Україні в період воєнного стану», «Вплив ринку праці на бюджетну політику в Україні в період воєнного стану» у співавторстві з Л. Овчаренко. Особистий внесок автора в кожній з цих праць становить 70 %. Ідеї та розробки, що належать співавторам дисертанта, у дисертації не використовувались.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та десяти тезах наукових повідомлень на круглому столі та науково-практичних конференціях, зокрема:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Федорюк Л. В Принцип соціальної справедливості як основа розвитку загальнообов'язкового державного страхування в Україні. *Наукові записки. Серія : Право*. 2023. № 15. С. 176-180. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-15-176-180>

2. Fedoriuk L. System state insurance principles: characteristics of the content and elemental composition. *Ehrlich's Journal*. 2024. Vol. 8. P. 5–10. DOI: <https://doi.org/10.32782/ehrlachsjournal-2024-8.01>

3. Федорюк Л. Моделі правового регулювання сфери державного страхування порівняльно-правовий аналіз *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С.286-289. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/64>

4. Fedoriuk L PRUDENTIAL SUPERVISION AS A LEGAL INSTRUMENT FOR ENSURING THE FINANCIAL STABILITY OF INSURERS. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 3. С. 326-328. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-3/76>

5. Герасименко Л.В., Федорюк Л.В. Окремі аспекти правового регулювання державного соціального страхування в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи. Серія: Право*. 2025. Випуск 5. С. 1075–1087. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5\(59\)-1075-1086](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5(59)-1075-1086)

які засвідчують апробацію результатів дисертації:

1. Овчаренко Л., Федорюк Л. Державне регулювання ринку праці в Україні в період воєнного стану. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 01 груд. 2023 р.). Харків : ХНУВС, 2023. С. 59–64.

2. Овчаренко Л., Федорюк Л. Вплив ринку праці на бюджетну політику в Україні в період воєнного стану. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 01 груд. 2023 р.). Київ : Інтерсервіс, 2023. С. 162–164.

3. Федорюк Л. Актуальні проблеми пенсійного страхування в Україні та їх вплив на фінансову безпеку держави. *Бюджетування у забезпеченні фінансової безпеки держави* : матеріали круглого столу (м. Київ, 30 трав. 2024 р.). Київ : НАВС, 2024. С. 45–49.

4. Федорюк Л. Впровадження міжнародного досвіду державного страхування в Україні. *Академічна протидія гібридним загрозам* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. в рамках реалізації проекту Erasmus+ WARN 610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-CBHE-JP. (м. Київ, 17 жовт. 2024 р.). Київ : ДУІТ, ХНУРЕ, МНТУ. 2024. С. 385–387.

5. Федорюк Л. Державне страхування як атрибут соціальної політики держави. *Свобода – основа прав людини* : матеріали Всеукр. круглого столу (м. Чернівці, 09 груд. 2023 р.). Чернівці : Букрек, 2024. С.102–106.

6. Федорюк Л. Державне страхування на випадок безробіття як фактор зміцнення економічної безпеки в умовах воєнного стану. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 берез. 2024 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 64–68.

7. Федорюк Л. Державне страхування як інструмент зміцнення національної безпеки: аналіз та перспективи. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 21 лют. 2025 р.). Львів : ЛДУВС. С. 519–520.

8. Федорюк Л. Економіко-правові засади страхування в Україні в умовах воєнного стану. *Другі Гальчинські читання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 31 жовт. 2024 р.). Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2024. С. 166–167.

9. Федорюк Л. Корупційні ризики державного страхування в умовах кризи: ефективність та можливості реформування. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимір* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 05-06 груд. 2024 р.). Київ : НАВС, 2024. С. 56–50.

10. Федорюк Л. Реформування пенсійного забезпечення України в повоєнний період. *Економіка в умовах цифрової трансформації: перспективи розвитку у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 трав. 2024 р.). Київ : ДТЕІ, 2024. С. 274–278.

Характеристика особистості здобувача. Федорюк Людмила Василівна, 1978 року народження, освіта вища. У 2000 році закінчила Львівську комерційну академію за спеціальністю «Облік і аудит» 3 вересня 2023 року по теперішній час здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки Національної академії внутрішніх справ. На сьогоднішній день доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки НАВС. Педагогічний стаж роботи становить 12 років та науково-педагогічний стаж – 2 роки.

Федорюк Л.В. на належному науково-методичному рівні проводить державною мовою навчальні заняття для здобувачів вищої освіти. Забезпечує викладання дисциплін: «Основи кримінального аналізу», «Фінансове право», «Судова бухгалтерія» та інші.

У своїй діяльності Федорюк Л.В. керується Положенням про академічну доброчесність у Національній академії внутрішніх справ. Під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності дбає про дотримання норм та етичних принципів академічної доброчесності, забезпечує контроль її дотримання здобувачами освіти в освітньому процесі та науковій діяльності, уникає авторитарності та категоричності, дбає про культуру мовлення.

У спілкуванні ввічлива, тактовна, стримана та коректна, уникає конфліктів, завжди готова прийти на допомогу.

За період роботи на кафедрі зарекомендувала себе кваліфікованим та ініціативним фахівцем. Відповідально ставиться до виконання функціональних обов'язків, систематично працює над підвищенням науково-педагогічної кваліфікації, має глибоку ерудицію, оперативно виконує доручені завдання.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття. Дисертація оформлена згідно з вимогами МОН України.

Структура дисертації відповідає меті, завданням, предмету дослідження і вимогам Міністерства освіти і науки України та має вступ, три розділи, що містять дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Правове регулювання сфери державного страхування в Україні є напрямом, який віднесено до спеціальності 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Федорюк Людмили Василівни «Правове регулювання сфери державного страхування в Україні».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Федорюк Людмили Василівни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Федорюк Людмили Василівни «Правове регулювання сфери державного страхування в Україні» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді зі спеціальності 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 18, проти – немає, таких, що утримались – немає.

Головуючий -

**Професор кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Олена ТИХОНОВА